

משום אחי בעלה — לא כל שכן שתהיה אסורה בו, לאחר שנאסרה לאחיו המת בהיותו בחיים!

ולכן, כי קא מיבעיא לי: צרתה של מחזיר גרושתו — מאי דינה?

מי אלים קל וחומר "במותר לה אסורה, באסור לה לא כל שכן" [למידחי צרה מיבום. (7)]

או לא אלים הקל וחומר הזה לאסור את צרתה מלהתייבם.

ואילו רב נחמן בר יצחק מתני הכי את השאלה של רבי יוחנן:

אמר רבי חייא בר אבא, בעי רבי יוחנן: המחזיר גרושתו משניסת, היא עצמה — מהו להתייבם?

אמר ליה רב אמי לרבי חייא בר אבא: ותיבעי לך גם צרתה אם היא מתייבמת!

אמר ליה: צרתה לא קמיבעיא לי, דפשיטא שהיא מתייבמת, היות ולא אלים קל וחומר של מחזיר גרושתו, למידחי צרה של מחזיר גרושתו מייבום.

אלא כי קמיבעיא לי — היא גופה, מאי דינה?

מי אלים קל וחומר אפילו במקום מצוה, והיא אסורה לייבום.

או דילמא לא אלים קל וחומר למונעה ממצות יבום?

אמר ליה רבי אמי, ופשט לו את הבעיה לפי יב-א שתי הלשונות:

תניתוה, שנינו דין זה לקמן במשנה [מד א]:

היתה אחת היבמות כשרה, ואחת היבמות פסולה,

אם היה חולין — חולין לפסולה,

ואם היה מייבם — מייבם לכשרה.

והוינן בה: מאי "יבמה כשרה", ומאי "יבמה פסולה"?

אילימא שהיבמה ה"כשרה" — היא כשרה לעלמא, שראויה היא להנשא לכל אדם.

והיבמה ה"פסולה" — היא פסולה לעלמא, שאינה ראויה להנשא לכל אדם, וכגון גרושה, שהיא פסולה להנשא לכהן.

אך היבם עצמו אינו כהן, ואין הפסול של גרושה לכהן נוגע לו.

אם כן, כיון דלדידיה, ליבם הזה, חזיא, ראויה היא לו, בין לייבם ובין לחלוץ — מאי נפקא ליה מינה, מה זה נוגע לו איזו עליו לייבם, ואיזו עליו לחלוץ?!

יוכל לקחתה, ובכזה מקרה אין כופין על מידת סדום.

7. השאלה "מי אלים קל וחומר למידחי צרה לא" צריכה ביאור. שהרי כל דין צרת ערוה נלמד מ"לצרור", האמור באחות אשה, שהיא ערוה,

ומה יש מקום להסתפק אם יש בכוחו של הקל וחומר לאסור צרתה של מחזיר גרושתו ליבום? [עיין בקובץ הערות ד יא, ובאחייעזר ח"א סימן א' אות ט"ו, ובשו"ת משנת אהרן ס"ד ב].

ויתכן שהשאלה היא עד כמה חזק הוא הקל וחומר, לתת את דין הטומאה האמור בבעל, אף

ודקאמרת, כיון דלדידיה, ליבם, חזיא היא ראויה — מאי נפקא ליה מינה, מה זה ענינו של היבם לאיזו לחלוץ ואיזו לייבם?

תשובתך: משום דרב יוסף.

דאמר רב יוסף, כאן במשנתנו שנה רבי: לא ישפוך אדם מי בורו, ואחרים צריכים להם. ולכן, יחלוץ דוקא לגרושה, ולא לשניה.

כי אם יחלוץ לזאת שאינה גרושה, היא תפסל בחליצתה להנשא לכהן.

תא שמע מזה ששינו בברייתא: המחזיר גרושתו משניסת — היא וצרתה חולצת.

ודייקין: וכי היא וצרתה חולצת סלקא דעתך! ? והרי רק אחת חולצת!

אלא אימא: או היא או צרתה! ומשמע שאין כאן אלא אפשרות של חליצה, וגם צרתה אינה מתייבמת!

ודחינן: ולא תרוצי קא מתרצת לה? וכי לא תקנת את לשון הברייתא? ואם כן, תריץ נמי הכי:

היא, גרושה שהחזירה משניסת, חולצת.

צרתה — או חולצת או מתייבמת.

אמר רב לילי בר ממל אמר מר עוקבא אמר

והרי שתיחן מותרות לו בשווה, ולמה שיחלוץ דוקא לגרושה, וייבם רק לזאת שאינה גרושה! ?

אלא לאו, המדובר הוא, שהיבמה ה"כשרה" — היתה כשרה ליה, ליבם עצמו. והיבמה ה"פסולה" — היתה פסולה ליה, ליבם עצמו.

ומאי ניהו? — מחזיר גרושתו. שהיתה אסורה לאחיו, והיא אסורה גם ליבם.

ויש להעמיד במחזיר גרושתו ולא בשאר חייבי לאוין, כי בשאר חייבי לאוין אין חידוש שהצרה מתייבמת.

אלא כל החידוש הוא במחזיר גרושתו, לפי שכתוב בה "טומאה" כמו בחייבי כריתות, והיה מקום לומר שצרתה כמותה, ואינה מתייבמת.

וקתני: אם היה מייבם — מייבם לכשרה.

ומוכח שהיא אסורה וצרתה מתייבמת.

ובכך יש פשיטות לשתי הלישונות.

ודחינן: לא מדובר במשנה שם בצרת מחזיר גרושתו.

אלא מדובר בה כגון שהיתה יבמה אחת כשרה לעלמא, ראויה להנשא לכל אדם, ויבמה אחת פסולה לעלמא, כגון שהיתה גרושה שאינה יכולה להנשא לכהן.

המעביר את לשון הטומאה האמור בבעל אל היבם [והיינו, שמכח הקל וחומר אנו למדים שאסרה התורה את היבום, כי לשון טומאה אמור גם לגבי היבום], אז נוכל לומר שגם הצרה אסורה, לפי שטומאה האמורה כאן היא כטומאה האמורה בעריות.

ביבם. כי יתכן שמכח הקל וחומר אפשר ללמוד רק שהיא אסורה ליבם כמו שהיא אסורה לבעל, אך האיטור ליבם אין בו שם "טומאה" האמור בבעל, ואם כן, אין לשון טומאה האמור בבעל יכול למנוע את היבום.

ורק אם נאמר שהקל וחומר הוא לימוד חזק,

מיאנה בו, משום דלא עבדא בהו מעשה, שהרי הצרה לא עשתה כל מעשה!
ומשינין: אסרו חכמים כל צרת ממאנת, גזירה משום צרת בתו ממאנת.

ופרכינן: וצרת בתו ממאנת — מי אסירא?!

והתנן: וכולן, כל העריות, אם מתו לפני מיתת האח, או מיאנו — צרותיהן מותרות.

ויש לנו לכאר במי מיאנה הממאנת:

דמיאנה — במאן?

אילימא דמיאנה בבעל — היינו גרושה! ואין צורך לומר ממאנת.

אלא לאו, שמיאנה ביכם!

ומוכח מהמשנה שצרת ממאנת מותרת, ואין אמר שמואל שהיא אסורה?!

ודחינן: לא מדובר במשנה שמיאנה ביכם, כי אז צרתה אסורה.

אלא לעולם מדובר שמיאנה בבעל.

ונקט התנא תרי גווני גירושין, גירושין רגילים, ומיאון.

והוינן בה: ומאי שנא כי מיאנה בבעל, שאז צרתה מותרת, משום דבמיאונה בבעלה עקרינהו לנשואין שלה, ונמצא שבשעה שמת בעלה היא אינה נופלת ממנו ליבום, וצרתה אינה צרת ערוה בשעת נפילה ליבום, ולכן היא אינה נאסרת.

כי מיאנה ביכם נמי — הרי את נשואין

שמואל: מי שנפלו לפניו מאח אחד שתי נשים, האחת גדולה והשניה קטנה [שהשיאוה אמה ואחיה בקידושין דרבנן], ומיאנה הקטנה ביכם, ואינה מתייבמת לו, ונשארה צרתה הגדולה, הרי:

צרת ממאנת — אסורה.

והוינן בה: למאן היא אסורה?

אילימא לאחים — אי אפשר לומר כן.

כי השתא, הרי היא גופא, הממאנת עצמה, שריא לאחים, ומותר להם ליבמה, שהרי לא מיאנה בהם אלא רק באח הזה.

וכמו דאמר שמואל: קטנה שמיאנה ביכם זה — הרי היא מותרת ביכם זה!

ואם כן, צרתה של הממאנת — מיבעיא?!

וכי יש צורך לומר שהיא מותרת לאחים.

אלא, בהכרח, שצרת ממאנת אסירא, לדידיה, ליבם שמיאנה בו, אך היא מותרת לאחיו.

והטעם שאסורה למי שמיאנה בו, אף על פי שבמיאונה בו היא נחשבת כעוקרת נישואי אחיו המת, ואינה נחשבת כלפיו אשת אח — משום שהיא נראית בשעת נפילה, כשעדיין לא מיאנה, כאשת אח. והמיאון עוקר את הזיקה, ואם יקחנה לאחר שמיאנה בו, יראה הדבר כאילו הוא לוקח אשת אח שאין לו בה זיקת יבום.

והוינן בה: ומאי שנא ממאנת עצמה דשריא לאחין, משום דלא עבדא בהו מעשה מיאון.

אם כן, צרה נמי תהיה מותרת לכל האחים, אפילו לאותו אח שהיבמה האחרת, הקטנה,

שלשה אחין שהיו נשואין שלש נשים נכריות, ומת אחד מהם, ועשה בה האח השני "מאמר", שהוא קידושין מדרבנן, שתיקנו חכמים לקדש את היבמה לפני שיבוא עליה, ומת אותו האח שעשה בה מאמר.

ומעתה, אשת האח הראשון נופלת לפני האח השלישי משני האחים:

מן הראשון, היא ממשיכה בנפילתה מן התורה, ועדיין היא "זקוקה" לו מכח הראשון, שהרי מן התורה היא צריכה חליצה או יבום כדי להפקיע את זיקתה אליו, וזה לא נעשה בה.

ומן השני, שעשה בה מאמר, היא נופלת מדרבנן.

ואילו אשת השני נופלת רק מהאח השני אל האח השלישי מן התורה.

הרי אלו חולצות, ולא מתייבמות!

אשת הראשון אינה מתייבמת, לפי שנאמר [דברים כה] "כי ישבו אחים יחדו, ומת אחד מהם... יבמה יבא עליה".

רק במי שעליה "זיקת יבם אחד", שנופלת מיבם אחד, אני קורא בה "יבמה יבוא עליה".

ולא במי שיש עליה "זיקת שני יבמין", שנופלת אליו משני אחים.

וכגון כאן, שנפילתה אל האח השלישי היא מכח שני אחים, ויש לו בה זיקה כפולה, זיקה מנפילתה מהאח הראשון [מן התורה], וזיקה מנפילתה מהאח השני, בעודה זקוקה מהאח הראשון.

קמאי של בעלה המת היא קא עקרא! ונמצא למפרע שהיא לא נפלה ליבום, ואם כן, אין צרתה נחשבת לצרת ערוה בשעת נפילה, ולמה היא נאסרת, לדברי שמואל?!?

ומשינין: זה שאסר שמואל צרת ממאנת הוא משום דתני רמי בר יחזקאל.

דתני רמי בר יחזקאל: קטנה שמיאנה בבעל — מותרת לאביו, כיון שנעקרו נשואיה לבנו למפרע, וכאילו לא היתה מעולם כלתו.

אך אם מיאנה ביבם — אסורה לאביו.

אלמא, כיון שמשעת נפילה היא "נראית" ככלתו, הרי גם אם תמאן ותעקור את נישואיה למפרע, יש לחשוש מעין הרואים, שאינם יודעים ממיאונה, ויחשבו שהוא נושא את כלתו.

הבא נמי, משעת נפילה — "נראית" כצרת בתו.

ולכן גם אם הקטנה תמאן, צרתה אסורה. כיון שנראית כצרת בתו. ובאו חכמים וגזרו על כל צרת ממאנת שתהיה אסורה, בגלל צרת בתו ממאנת.

אמר רב אסי: צרת אילוניית אסורה ליבום.

שנאמר: [דברים כה] "והיה הבכור אשר תלד" — פרט לאילוניית, שאינה יולדת.

וכיון שהיא עצמה אינה מתייבמת, הרי היא כאשת אח שיש לה בנים, והיא אסורה על היבם בכרת, וצרתה היא צרת ערוה של אשת אח שיש בו כרת, ולכן גם היא פטורה מן החליצה ומן היבום.

מתיב רב ששת על רב אסי ממה ששינו לקמן במשנה [לא ב]:

שיש לה בנים, וצרתה גם היא אסורה להתייבם מצד "צרת ערוה של אשת אח".

שלא מצינו בכל התורה כולה כגון זאת!

שלא תיתכן זיקה כפולה מן התורה, לפי שאין קידושי מאמר תופסים מן התורה, וכל זמן שלא התייבמה או חלצה היא אינה יכולה להתקדש לאחד מן האחים, ומשייבם לה אחד האחים או חלץ לה, אין בה זיקה.

ופה התחדשה הלכה שאינה נוהגת במקום אחר:

שערות אשת אח אשר אינה מונעת את היבום, אלא היא תוצאה מחמת המניעה של הנפילה ליבום — בכל זאת אוסרת את צרתה ליבום בתור "צרת ערוה"!

שהרי כאן עובדת היותה ערות אשת אח אינה הסיבה המונעת את היבום, אלא ההגבלה שאמרה תורה, שלא לייבם מי שיש עליה זיקת שני יבמים, היא הגורמת שתאסר בתור אשת אח.

ובכל זאת התחדש כאן, שצרתה אינה מתייבמת, כיון שהיא צרת ערוה של אשת אח!

ומקשה רב ששט: מה שאמר רב יוסף: זו היא "צרת ערוה מאשת אח" — למעוטי מאי?

לאו, הלא כוונתו היא למעוטי צרת אילוניות, שהיא צרת ערוה של אשת אח, אשר ערות האשת אח אינה מונעת את היבום, אלא היותה איילוניות מונעת אותה, דשריא צרתה להתייבם, על אף היותה צרת ערוה של אשת אח שאינה מתייבמת!

לפי שהשני לא יבמה ולא הפקיע זיקתה, אלא רק עשה בה מאמר [מדרבנן].

וכיון שיש בה זיקה כפולה, היא אינה מתייבמת אלא רק חולצת.

ואשת האח השני, נהיתה צרתה [מדרבנן] של אשת האח הראשון, בעקבות המאמר שעשה בעלה באשת המת הראשון.

וגם היא חולצת ולא מתייבמת, היות והיא עתה נופלת מהאח השני יחד עם אשת האח הראשון [ממאמרו], כדין צרת ערוה.

והיינו, כיון שאשת האח מן הראשון, שעשה בה האח השני מאמר, אינה מתייבמת [עקב המיגבלה של "זיקת שני יבמים"], נעשית אשת האח השני צרת ערוה של "אשת אח" שלא הותר ליבום [מדרבנן].

ולכן גם היא חולצת ולא מתייבמת, כמו ה"ערוה".

וכמובן שהלימוד מהפסוק הוא רק בגדר "אסמכתא", שהרי קידושי המאמר, שבסיבתם נוצר מצב של "זיקת שני יבמים", הוא רק קידושין מדרבנן!

וקתני עלה, אמר רב יוסף: זו היא "צרת אשת אח מאב" מחודשת:

ש"איסור נפילה" גרם לה, ל"אשת אח מאב" שלא תתייבם, ומכח זה היא אוסרת גם את צרתה ליבום, כאילו היא היתה ערות אשת אח מהתורה.

שהרי רק מכח הנפילה הכפולה, שחזרה ונפלה [מדרבנן!] פעם שניה ליבום בעודה זקוקה, היא נאסרת [מדרבנן!] כאשת אח

צרתה, מדובר **שהכיר בה** האח המת שהיא איילונית, וחלו קידושיה, ובשעת מותו היא ערות אשת אח, ופוטרת צרתה.

כאן, משנתנו, מדברת בכגון **שלא הכיר בה** שהיא איילונית, והיה מקחו מקח טעות, ולא תפסו בה קידושי האח שמת, ולכן אין צרתה צרת ערוה.

דיקא נמי, יש גם לדייק מלשון משנתנו, שמדובר בה באיילונית שהיו קידושיה מקח טעות, **דקתני ש"נמצאו"** איילונית, ומשמע שלאחר נישואיה התגלה שהיא איילונית. ורק לכן מותרת צרת האיילונית.

ולא קתני ש"היו איילונית", והכיר בה בשעת קידושין, שאז היה משמע מכאן שצרת איילונית מותרת.

ומסקינן: **שמע מינה**.

אמר רבא: הלכתא: צרת איילונית מותרת. יב-ב

ואפילו הכיר בה שהיא איילונית לפני נישואיה, ולא היה זה מקח טעות, אלא היתה נשואה לו מן התורה.

ועל אף שהאיילונית אסורה בערות אשת אח שאין לה היתר, אין צרתה נאסרת מצד היותה "צרת ערות אשת אח". לפי שאין איסור הערוה של אשת אח מונע מהאיילונית את היבום, אלא היותה איילונית שאינה יולדת מונע אותה.

וכיון שאין ערות אשת אח מונעת את היבום שלה, אין הערוה הזאת אוסרת את צרתה.

ואפילו צרת בתו איילונית, גם היא מותרת.

כי היות והאיילונית אינה בפרשת יבום,

ודוחה הגמרא: **לא**. כוונת רב יוסף היתה **למעוטי צרת איילונית**, ולומר **דאסירא!**

ומאי "זו היא"?

זו היא, שיש עליה זיקת שני יבמין, **דאיסור נפילה**, משני האחים, **גרם לה** שאינה מתייבמת — **צרתה בעיא חליצה**.

אבל **איילונית** — **אפילו חליצה לא בעיא** צרתה.

מאי טעמא?

הא, צרת איילונית **מדאורייתא** אינה מתייבמת משום שהיא צרת ערות אשת אח, והפטור שלה מהייבום מן התורה פוטר אותה גם מן החליצה.

אבל **הא**, "זיקת שני יבמים", אינה אלא מיגבלה **דרבנן**, שהרי מאמר קונה רק מדרבנן, ואיסור האשת אח הוא רק מדרבנן, ולכן היא וצרתה חייבות חליצה.

ומקשה הגמרא ממשנתנו על רב אסי:

תנן: וכולן — כל חמש עשרה הנשים, האסורות משום ערוה, ופוטרות צרותיהן מן החליצה ומן הייבום —

אם מתו הנשים האסורות לפני שמת האח, **או מיאנו בו**, או **נתגרשו ממנו**, או **שנמצאו** שהן **איילוניות** — **צרותיהן מותרות!**

והניחה הגמרא שהיא נמצאה איילונית לפני קידושיה, ומוכח שצרת איילונית מותרת.

ומשנינן: **לא קשיא:**

כאן, מה שאמר רב אסי שאיילונית פוטרת